

Artifex Novus
Pismo naukowe Instytutu Historii Sztuki
Uniwersytetu Kardynała Stefana
Wyszyńskiego w Warszawie
ISSN 2544-5014
e-ISSN 2719-3659
DOI: 10.21697/an

Redakcja Artifex Novus
ul. Wóycickiego 1/3 bud. 23
01-938 Warszawa
artifex.uksw.edu.pl

Odpowiedzialność za przestrzeganie praw
autorskich reprodukcji ponoszą autorzy
artykułów

Na okładce:
Strona z komiksu: M. Jasiński, K. Wyrzykowski,
Książd Jerzy Popiełuszko. Cena wolności,
Poznań 2023.

Redakcja:
dr hab. Katarzyna Chrudzimska-Uhera,
prof. ucz. (redaktor naczelna), dr Bartłomiej
Gutowski (z-ca redaktor naczelnej), dr Marta
Wiraszka (sekretarz redakcji), dr Magdalena
Białonowska, prof. dr hab. Anna Sylwia Czyż,
dr Paweł Drabarczyk vel Grabarczyk (UWr),
dr Agnieszka Skrodzka

Redaktorka naukowa numeru:
prof. dr hab. Anna Sylwia Czyż, współpraca
dr Agnieszka Skrodzka

Redakcja językowa i korekta:
dr Małgorzata Jesiotr

Recenzenci numeru:
dr hab. Dobrosław Bagiński, emerytowany
prof. KUL, Lublin
prof. dr hab. Waldemar Deluga, Ostravská
Univerzita, Czechy
dr Ewa Kubiak, UŁ, Łódź
prof. dr hab. Lechosław Lameriski,
emerytowany prof. KUL, Lublin
ks. prof. dr hab. Kazimierz Łatak, UKSW,
Warszawa
ks. dr Leszek Makówka, Konserwator
Diecezjalny, Katowice
dr hab. Dariusz Milewski, prof. ucz. UKSW,
Warszawa
dr hab. Przemysław Mrozowski, emerytowany
prof. UKSW, Warszawa
ks. dr hab. Janusz Nowiński, emerytowany
prof. UKSW, Warszawa
dr hab. Aneta Pawłowska, prof. UŁ, Łódź
dr Magdalena Pinker, UW, Warszawa
doc. dr Tojana Račiūnaitė, Vilniaus dailės
akademija, Litwa
dr hab. Grażyna Ryba, prof. URz, Rzeszów
doc. dr Daniela Rywiková, Ostravská
Univerzita, Czechy
dr Mirosława Sobczyńska-Szczepańska, prof.
ucz. UŚ, Katowice
dr hab. Aleksandra Sulikowska-Bełczowska,
prof. UW, Warszawa
doc. dr Aušra Vasiliauskiene, Vytauto Didžiojo
universitetas, Litwa
dr hab. Małgorzata Wyrzykowska, UW, Wrocław

Koncepcja graficzna:
Sławomir Krajewski

Opracowanie graficzne:
Piotr Górski

Od Redakcji

Przewodnim tematem czasopisma „Artifex Novus” w 2025 r. jest ikonografia świętych. Zdajemy sobie sprawę, że podejmujemy próbę zmierzenia się z tematem trudnym. Choć wielokrotnie w dziejach sztuki przybierała niezwykle atrakcyjną formę wizualną, ikonografia świętych ma opinię poruszającej się po utartych ścieżkach interpretacyjnych. Im dłużej jednak zajmujemy się badaniami sztuki religijnej, tym bardziej jesteśmy przekonani o tkwiącym w tej problematyce ogromnym potencjale, wielu nierozwiązanych jeszcze zagadkach i niezliczonych, nowych perspektywach badawczych.

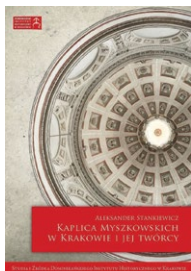
Zamysł poświęcenia odrębnego tomu pisma „Artifex Novus” przedstawieniom świętych wynika poniekąd z naszych uniwersyteckich korzeni i tradycji naukowych. Dawna Akademia Teologii Katolickiej była jednym z ważniejszych europejskich ośrodków badań nad sztuką wczesnochrześcijańską i ikonografią sakralną. Założycielem kierunku historia sztuki na naszej uczelni, a następnie jego wieloletnim, oddanym kierownikiem był ks. prof. Janusz St. Pasierb, pionier metody ikonograficznej i badań nad treściami ideowymi sztuki sakralnej. Spośród wielu jego publikacji warto przypomnieć szczególnie jedną, wydaną w dwóch tomach niemal 40 lat temu, dotyczącą ikonografii maryjnej. Było to opracowanie powstałe według pomysłu i pod redakcją ks. prof. Pasierba, mające stanowić początek serii poświęconej ikonografii nowożytniej sztuki kościelnej.

Badania twórczości religijnej kontynuowali studenci – uczniowie ks. Pasierba, późniejsi wykładowcy, w tym prof. Christine Moisan-Jablonski. Dziś prowadzą je kolejne pokolenia uczonych, znające „ojca założyciela” wyłącznie z publikacji i legendy uniwersyteckiej. W badaniach nad sztuką sakralną sięgają oni po nowe metody i poszerzają obszary zainteresowań.

Zebrane artykuły ukazują problematykę ikonografii świętych w kontekście sztuki dawnej i współczesnej, „wschodniej” i „zachodniej”. Pierwszy z nich to rozważania Agnieszki Pióreckiej o ikonografii Jana Chrzciciela w sztuce paleologowskiej, odmianie bizantyzmu z XIII–XV w., która wniosła do malarstwa więcej emocji i realizmu. Tekst zapoznaje czytelnika z niespotykanymi w zachodnim chrześcijaństwie typami przedstawień proroka. Kolejne studium zasługuje na szczególną uwagę, dotyczy bowiem postaci praktycznie nieznanej poza terenami dzisiejszej Rumunii. Natalia Woszek opowiada o świętym władcy Wołoszczyzny – Neagoe Besarabie, w kontekście propagandy władzy. O kulcie świętych jako części procesów tożsamościowych społeczności katolickich w luterańskiej Danii na przykładzie twórczości poety, żołnierza i dyplomaty Bernardina de Rebolledo traktuje artykuł Luisa Conde Blázquez. Następnie Aleksander Stankiewicz wielowątkowo omawia przykłady plastycznej oprawy kultu bł. Michała Giedroycia w kościele pw. św. Marka w Krakowie. Badania dowodzą, że zakonnik cieszył się wciąż dynamicznie rozwijającą się w pierwszej połowie XVII w. Kolejny artykuł autorstwa Anny Sylwii Czyż dotyczy ikonografii św. Marii Magdaleny de Pazzi. Ta włoska mistyczka, niezwykle popularna w dawnej Rzeczypospolitej, była uznawana za spokrewnioną z litewskimi Pacami, a nawet zwana była „świętą Pacówną”. Na łamach niniejszego tomu debiutuje Kacper Łażewski, absolwent pierwszego stopnia historii sztuki UKSW, obecnie student Uniwersytetu Łódzkiego. Proponuje on interpretację treści ideowych jednego dzieła – rysunku z Muzeum Narodowego w Warszawie, wyróżniającego się interesującą

KSIĄŻKI 2025

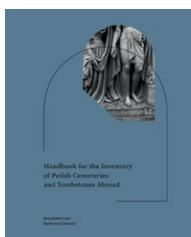
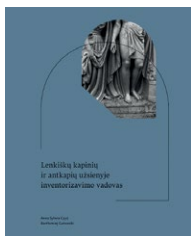
- A. Stankiewicz,
*Kaplica
Myszkowskich
w Krakowie i jej
twórcy* [Poznań,
ss. 264, il. 80].

- *Rzeźba
wszędzie?
Problematyka
sztuki
w przestrzeni
publicznej.
Materiały
pokongresowe
z lat 2021-2024,*
red.
K. Chrudzimska-Uhera [Orońsko,
ss. 315].

- Tłumaczenia
podręcznika
autorstwa
A.S. Czyż
i B. Gutowskiego
na język
angielski:
*Handbook for
the Inventory
of Polish
Cemeteries and
Tombstones
Abroad,*
[Warszawa,
ss. 238, rys.,
fot., tabele]
i litewski:
*Lenkiškų kapinių
ir antkapių
užsienyje
inventorizavimo
vadovas* [Warszawa, ss. 214, rys.,
fot., tabele].

- K. Pałubska,
K. Wielgus,
K. Zimna-
Kawecka,
*Współczesna
doktryna
konserwatorska,*
t. 1: *W świetle
Karty Weneckiej,*
[Warszawa,
ss. 190].

ikonografią. Dalsze rozważania są poświęcone nowożytnym przedstawieniom władzy Bożych wybrańców nad czterema żywiołami. Grafiki Johanna Wolfganga Baumgartnera i braci Klauberów ukazujące świętych Floriana, Aleksego, Sebastiana i Franciszka Ksawerego jako patronów od czterech elementów omawia Izabela Przepałkowska.

W obecnym numerze „Artifex Novus” znalazły się także rozważania na temat sztuki XX i XXI w. Rozpoczyna je Romana Rupiewicz analizą mało znanego obrazu *Chrystus Król* Antoniego Michalaka z kościoła pw. Świętego Ducha i św. Anny w Kazimierzu Dolnym. W świat ikonografii maryjnej o znamionach popkultury wprowadza nas Aleksandra Pawlińska w tekście *Immaculata idealna*. Autorka zastanawia się nad fenomenem dekoracji figurek Matki Boskiej jako metodą personalizacji świętości. Zbliżonych treści można dopatrzyć się w kolejnym artykule analizującym ikonografię nowych świętych przeznaczoną dla masowego, w tym młodego odbiorcy. O komiksowych superbohaterach – Janie Pawle II i ks. Jerzym Popiełuszcze, opowiada Jarosław Janowski.

Numer zamyka dział *Varia*, a w nim rozważania Ady Szmulik na pozór dalekie od zagadnień numeru, a w istocie wiążące się z omawianą tematyką. Autorka prezentuje aktualną dyskusję o zwrocie dzieł sztuki zagrabionych w czasach kolonialnych na przykładzie kamienia z Rosetty. Dzieło to powstało w 196 r. przed Chr. w Egipcie po koronacji Ptolemeusza V i jest opatrzone inskrypcją zawierającą dekret ustanawiający boski kult nowego władcy.

Jako że tematyka czasopisma wychodzi od badań ks. prof. Janusza St. Pasierba, nie można było pominąć jego twórczości. Stąd edycja wykładu wygłoszonego 6 października 1970 r. podczas inauguracji roku akademickiego w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, poprzednicze UKSW. Odczyt nosił tytuł *Eschatyczna perspektywa kultury*. Jest on jednocześnie zaproszeniem do wspomnień o zmarłej pracowniczce IHS UKSW Magdalenie Łaptaś, której przedwczesna śmierć w kwietniu 2025 r. przerwała pracę nad artykułem *Archaniołowie piękni jak eunuchowie w Bizancjum i w Nubii*, który miał się ukazać w niniejszym numerze „Artifex Novus”.

Anna Sylwia Czyż
Agnieszka Skrodzka

nie czekaj
na życie
spłoszony ptak
szaleje w klatce żeber
drapie
chce się uwolnić
od ciebie
życie
twoje jedyne życie
już jest
na chwilę
(Janusz St. Pasierb, *Carpe diem*)